

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ ÜRETKEN YAPAY ZEKA KULLANIM İLKELERİ REHBERİ

(Senatonun 25.07.2025 tarihli ve 716 sayılı toplantısında alınan 12'lu kararı ile kabul edilmiştir.)

AMAC

Bu rehberin amacı, Sakarya Üniversitesi (SAÜ) çatısı altındaki eğitim, araştırma, topluma hizmet ve idari faaliyetlerde üretken yapay zekâ (ÜYZ) teknolojilerinin etik, şeffaf, güvenli ve insan odaklı bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır.

SAÜ'de akademik, etik, yasal ve insan odaklı yaklaşımlar kullanılarak eğitim, araştırma, topluma katkı ve idari süreçlerde güvenilir üretken yapay zekanın (ÜYZ) kullanımını teşvik eder.

SAÜ, akademik etik ilkeleri çerçevesinde, ÜYZ'nin bilgi üretimini destekleyen ve toplumsal fayda sağlayan bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiğine inanır. ÜYZ'nin insan kararlarının yerini alacak bir mekanizma olarak değil, insanın bilişsel yetilerini destekleyen bir teknoloji olarak ele alınması gerektiğini savunur.

Diğer yandan, üretken yapay zekâ teknolojilerinin akademik, etik ve yasal kuralları ihlal eden biçimlerde kullanılabildiği de görülmektedir. Bu rehber, SAÜ'nin ÜYZ konusundaki yaklaşımını çerçevelemek ve ÜYZ'nin sorumlu ve etik kullanımını teşvik etmek amacıyla oluşturulmuştur.

TANIM

Üretken Yapay Zeka: Üretken Yapay Zekâ (ÜYZ), insan zekâsı gerektiren akıl yürütme, problem çözme, algılama ve metin yazma gibi görevlerin makineye öğretilen algoritmalarla cevaplanmasıdır. Bu algoritmalar görüntü oluşturmada tahmine dayalı analitik işlemlere ve çeşitli konularda karar vermeden öneri sistemlerine kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Üretken yapay zekâ teknolojileri, kişiselleştirilmiş ve farklılaştırılmış öğrenmeyi destekleme potansiyeline sahiptir. Bu anlamda akademisyenler ve öğrenciler için öğretimi desteklerken, planlama ve operasyonel çalışmaları kolaylaştırabilir. Öğrencilere karmaşık fikirleri sentezleme, kişiselleştirilmiş içerik oluşturma ve anlık geri bildirim sağlama konularında yardımcı olabilir. Ayrıca öğrencilerin araştırma ve yazma etkinliklerini destekleyebilir ve eleştirel düşünme, problem çözme ve araştırma becerilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunabilir.

KAPSAM

Bu ilkeler; öğrenci, akademik ve idari personel ile paydaşların SAÜ ile ilgili tüm faaliyetlerini kapsar. Üniversite bünyesindeki ders içerikleri, tez ve yayınlar, idari karar destek sistemleri ve kurumsal iletişim süreçleri bu kapsamda değerlendirilir.

TEMEL İLKELER

1- Etik ve Sorumlu Kullanımı: SAÜ, ÜYZ sistemlerinin kişisel veri işlerken etik ve hukuki sınırlar içinde hareket edilmesi gerektiğine inanır.

- ÜYZ'nin bireylerin bilişsel ve eleştirel düşünme becerilerini köreltmemesi, aksine geliştirmesi gerektiğine inanır.
- Öğrencilerin ve akademisyenlerin, ÜYZ tarafından üretilen bilgileri sorgulayan ve doğrulayan bir yaklaşım geliştirmelerini önemser.
- ÜYZ'nin akademik içerik üretiminde kullanımı konusunda şeffaf olunmasını ve akademik dürüstlük ilkelerine bağlı kalınmasını destekler.
- Eğer bir ödev, proje, tez vb. üretken yapay zekâ kullanımı içeriyorsa:
 - Kullanılan üretken yapay zekâ araçları kaynakça verme kurallarına uygun bir şekilde belirtilmelidir.
 - Yararlanılan kaynaklarda birincil kaynaklara ulaşılmalıdır.
 - ÜYZ ile verilen komutlar, alınan cevaplar ve çalışma kapsamında değerlendirmenin nasıl yapıldığı çalışmanın sonunda yer almalıdır.
- Yükseköğretim Kurulu'nun "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zekâ Kullanımına Dair Etik Rehber" dokümanında belirtildiği üzere, ÜYZ'nin (i) araştırmacıların kendi eğittiği modeller vasıtasıyla veri analizinde, (ii) bilimsel araştırmaların çevirisinde veya dil kontrolünde, (iii) metin ve görsel etiketlemede ve (iv) veri kalitesinin irdelenmesinde kullanılması uygundur. Fakat dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Sırasıyla, (i) hazır bir ÜYZ sistemi kullanılması durumunda veri analizinin etik olmayabileceği, (ii) çeviri ve dil kontrolünde son kontrolün araştırmacı tarafından yapılması gerektiği ve sorumluluğun kullanıcıya ait olduğu, (iii) metin ve görsel etiketlemede yararlanılan veri setinin tarafsızlığı ve kalitesinin belirleyici olduğu ve (iv) ÜYZ araçlarının veri değerlendirmede tek başına kullanılmaması gerektiği, (v) ÜYZ'nin kullanım amacı ve kapsamının hipotez geliştirme, tartışma, yorumlama ve uygulama gibi üst düzey beceri, deneyim ve uzmanlık gerektiren aşamaları içermemesi gerektiği unutulmamalıdır.
- Etik Kurul başvurularında ÜYZ'nin araştırmalarda ne şekilde kullanılacağına dair gerekli bilgi (amaç, kapsam, nitelik, vb.) kurula sunulmalıdır.

2- Dürüstlük ve Şeffaflık: ÜYZ kullanımı açıkça beyan edilmeli, yapay zeka ve kullanıcı katkısı açıkça belirtilmelidir. Akademik çalışmalarda ÜYZ'nin, bireyin özgür katkısını gölgede bırakmaması gerekmektedir.

"Üretken Yapay Zeka araçları, akademik veya bilimsel yayınlarda yazar olarak gösterilemez."

3- Veri Gizliliği ve Güvenlik: SAÜ, ÜYZ destekli içeriklerin açık, şeffaf ve akademik etik ile uyumlu şekilde kullanılmasını önemser. Kişisel ve hassas veriler ÜYZ sistemlerinde kullanılmadan önce anonimleştirilmeli, mahremiyet ve gizlilik ilkelerine uygun işlenmelidir.

4- Hesap Verebilirlik: ÜYZ sistemlerinin çıktılarından doğacak sorumluluk kullanıcıya aittir.

5- İnsan Denetimi: ÜYZ destekli süreçlerde, nihai kararı kullanıcı vermelidir ve sorumluluk kullanıcıdadır. Otomatik kararlar (örneğin öğrenci değerlendirmesi) sadece ÜYZ'ye bırakılamaz.

6- Fikri Mülkiyet, Alıntı ve Yazarlık: ÜYZ tarafından üretilen içeriklerin kullanımı uygun şekilde kaynak gösterilerek ilgili mevzuata uygun yapılmalıdır.

Yayınlanmamış araştırmalar, buluş beyanları veya diğer tescilli bilgiler gibi gizli, hassas veya tescilli içeriğin kamuya açık ÜYZ araçlarına girilmesi, bu içeriğin aracın eğitim verilerinin bir parçası haline gelmesine ve potansiyel olarak tescilli bilgilerin açığa çıkmasına neden olabilir.

Bu tür verilerin kamuya açık ÜYZ araçlarına yüklenmesinden kesinlikle kaçınılmalıdır, zira bu durum fikri mülkiyetin ihlaline yol açabilir ve yasal sonuçlar doğurabilir. Gizli, hassas veya tescilli üniversite verilerinin (örneğin, öğrenci kayıtları, araştırma verileri, finansal bilgiler) kamuya açık üretken ÜYZ araçlarına girilmesi kesinlikle yasaktır.

Kullanıcılar, ÜYZ tarafından üretilen içeriğin mevcut telif haklarını ihlal etmemesini sağlamaktan tamamen sorumludur.

8- Araştırma ve Yayınlarda ÜYZ Kullanımı

- ÜYZ'nin sadece yardımcı araç olarak kullanılması ve hipotez geliştirme, tartışma, yorumlama gibi üst düzey bilimsel faaliyetlerde insan katkısının belirgin olması gerekir.
- Dil düzenlemesi ve çeviri işlemlerinde nihai sorumluluk araştırmacıya aittir.

9- Eğitimde ÜYZ Kullanımı

- Öğrencilerin ÜYZ ile etkileşimleri desteklenmeli ancak değerlendirme süreçleri bu araçların katkısını dikkate alacak şekilde yapılandırılmalıdır.
- Eğer ders planlarında üretken yapay zekâ araçları kullanılacaksa, öğrencilere bu araçları nasıl etik şekilde kullanmaları gerektiği, hangi durumlarda kullanmalarının uygun olduğu ve elde ettikleri bilgileri nasıl kontrol edip doğrulamaları gerektiği açıkça anlatılmalıdır.”
- Öğretim elemanları, derslerinin öğrenme hedefleri ve değerlendirme yöntemleri doğrultusunda, ÜYZ araçlarının kullanımına ilişkin kendi özel politikalarını belirleme yetkisine sahiptir ve bu politikaları ders müfredatlarında açıkça belirtmelidirler.
- ÜYZ araçlarının öğrenmeyi destekleyici kullanımları (örneğin, fikir geliştirme, taslak oluşturma, dil iyileştirme, çalışma yardımcıları oluşturma) ile akademik dürüstlük ilkelerini ihlal edebilecek yasaklı kullanımları (örneğin, ödevlerin tamamını oluşturma, sınav sorularını yanıtlama) arasında net bir ayırım yapılmalıdır.
- Öğrenciler, ÜYZ araçlarını kullanırken eleştirel düşünme, problem çözme ve özgün entelektüel çaba becerilerini geliştirmeye odaklanmalı, bu araçları kendi bilişsel süreçlerinin yerine geçecek bir kısayol olarak görmemelidir.

10-ÜYZ Geliştirme ve Tasarım

- Üniversite içinde ÜYZ sistemlerinin geliştirilmesi ve dağıtılması sırasında etik hususlar, tasarımın erken aşamalarından itibaren göz önünde bulundurulmalıdır.
- YZ sistemlerinin adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve önyargı azaltma gibi etik çıkarımları, YZ proje tasarımının ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

11- Yasal Uygunluk: 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Yükseköğretim Kurulunun yayınladığı Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zeka Kullanımına Dair Etik Rehber ve ilgili diğer mevzuata uyum esastır.

12. ÜYZ Sistemlerinin Kullanımı Sonucu Oluşabilecek Etik ve Hukuki Sorunların Çözümü: SAÜ senatosunun ilgili fakülte ve birimlerden oluşturacağı beş kişilik bir ÜYZ komisyonu tarafından değerlendirilir ve karara bağlanır.